

NAGY FERENC*

A büntetőjogi legalitás elvéről és alkotmányossági megítéléséről

Jelen tanulmány Dr. Czúcz Ottó professzor kolléga 70. születésnapja tiszteletére íródó ünnepi kötet részére készül(t), és tisztelgés szakmai és tudományos munkássága előtt.

I. A büntetőjogi legalitás alapelveinek fogalma és tartalmi kihatásai

A büntetőjogi legalitás, vagy más elnevezéssel a törvényesség elve a jogállamiság formai követelményének, a jogbiztonságnak a megtestesülése. Ennek a princípiumnak a másik megfogalmazásaként a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveket szokás említeni.¹

A törvényességet jelentő két egymáshoz kapcsolódó jogelv ismeretesen azt fejezi ki, hogy csak az a cselekmény minősülhet bűncselekménynek, amelyet a törvény már az elkövetés előtt annak nyilvánított (*nullum crimen sine lege*), továbbá az elkövetővel szemben csak olyan büntetés alkalmazható, amit a törvény már az elkövetéskor előírt, illetve fenyegetett (*nulla poena sine lege*). Vagyis az államot terhelő kötelezettségről van szó annyiban, hogy a büntetőhatalom gyakorlásának lényegi feltételeit törvényben előre kell rögzíteni. A törvényes büntetőhatalom gyakorlása során ez az elv fokozatosan gazdagodott, s ez a törvényes büntetőjogi felelősségrevonás tartalmát bővítette úgy, hogy ma már túlmutat a törvény különös, de az általános részében megfogalmazott előírásokon is.²

A külföldi szakirodalomban ma is vitatott azonban, hogy a két egybekapcsolódó jogelv büntetőjogi tartalma mit takar, milyen tilalmak és követelmények vezethetők le belőle, milyen fundamentumra építhető, mi a „rációja”, hatóköre meddig terjed.³

---

* egyetemi tanár, SZTE ÁJK

¹ NAGY FERENC: *A törvényesség/legalitás elvének elméleti forrásairól és kezdeti megjelenési formáiról*. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. OKRI – ELTE ÁJK, Budapest, 2014. 183. p. Az anyagi büntetőjogi legalitás történeti vetületéről lásd NAGY FERENC: *Nullum crimen / nulla poena sine lege-elv történeti háttéréről*. In: Homoki-Nagy Mária (főszerk.): Molnár Imre Ünnepi Kötet. Acta Jur. et Pol., Szeged, Tomus LXXVI. (2014) 291–300. pp.

² Az elv első átfogóbb jellegű hazai büntetőjogi bemutatását lásd NAGY FERENC: *Nullum crimen / nulla poena sine lege alapelvről*. Magyar Jog 1995/5. 257–270. pp.

³ Lásd erről JESCHECK, HANS-HEINRICH: *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*. 4. Aufl. Duncker & Humblot, Berlin, 1988. 112. p. s. köv.; STEFANI, GASTON – LEVASSEUR, GEORGES – BOULOC, BERNARD: *Droit*

Tíz európai országból tizennégy büntetőjogász 2009-ben nyilatkozatot tett közzé az európai kriminálpolitikával kapcsolatban.⁴ A közzétett manifestumban a kriminálpolitikai alapelvek között hangsúlyosan szerepel a törvényesség principiuma is, amelyen a jogállami büntetőjog szükségképpen alapul. Ez az elv az egyes kifejeződéseivel, részmomentumaival elismert módon általános európai jogelv. A részmomentumok között említi a nyilatkozat a meghatározottság követelményét, a visszaható hatály tilalmát és a „lex mitiort”, továbbá a parlament által meghozott törvény követelményét (nulla poena sine lege parlamentaria).⁵

Az mindenképpen megállapítható, hogy a két egybekapcsolódó jogelvnek több büntetőjogi szabály adja a tartalmát. Ilyen szabály a bűncselekmény-fogalomnak a Btk.-ban adott meghatározása, a büntetés és a szankciórendszer törvényi fogalmai, amelyek az egyén felelősségre vonása szempontjából döntőek.

A bűncselekménnyé nyilvánítás tényével a törvényhozó egyrészt behatárolja az egyéni szabadságjogokat: másrészt az állampolgárok csak akkor tudnak jogszerűen eljárni, ha megismerhető a törvényi állásfoglalás az egyes magatartások tiltott vagy megengedett voltáról. A törvényben előre meghatározott jogkövetkezmények szintén az önkényes bírói ítélkezést zárják ki és garanciát tartalmaznak az elkövető számára, előre kiszámíthatóvá teszik a bűncselekmény jogkövetkezményeinek a súlyát.⁶

Megítélésem szerint a nullum crimen / nulla poena sine lege alapelvből négy büntetőjogi tilalom, illetve követelmény vezethető le azzal, hogy az első kettő elsősorban a törvényhozót köti, míg a másik kettő a jogalkalmazót / bírót:

I.1.A súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának tilalma, avagy az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazásának követelménye: nullum crimen / nulla poena sine lege praevia.

I.2. A határozatlan büntető törvény és jogkövetkezmény tilalma, avagy a törvényi pontos meghatározottság követelménye: nullum crimen / nulla poena sine lege certa.

I.3. A büntethetőséget alapító és a büntetőjogi szankciót szigorító szokásjog, illetve bírói jog tilalma, avagy az írott büntető törvény követelménye: nullum crimen / nulla poena sine lege scripta.

I.4. A büntethetőség- és szankció-megalapozó vagy szigorító analógia tilalma, avagy a bírónak az írott büntetőjogi törvényi norma szöveg szerinti értelméhez kötésének követelménye: nullum crimen / nulla poena sine lege stricta.

A két jogelvet és az említett kihatásait (a négy tilalmat, illetve követelményt) értem a büntetőjogban a törvényesség vagy a legalitás elvének szűkebb, szoros(abb) értelmé-

pénal général. 20. ed. Dalloz, Paris, 2007. 104–120. pp.; TRECHSEL, STEFAN: *Schweizerisches Strafrecht Allgemeiner Teil I*. 6. Aufl. Schulthess, Zürich, 2004. 52–56. pp. s. köv.; ASHWORTH, ANDREW: *Principles of Criminal Law*. Ed 5. University Press, Oxford, 2009. 65. p.; KANAZAWA, FUMIO: *Die Grenzen des Gesetzlichkeitsprinzips im japanischen Strafrecht*. In: Hirsch, Hans Joachim – Weigend, Thomas (Hrsg.): *Strafrecht und Kriminalpolitik in Japan und Deutschland*. Duncker & Humblot, Berlin, 1989. 179–187. pp.

⁴ Manifest zur Europäischen Kriminalpolitik/European Criminal Policy Initiative. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik (ZIS) 12/2009. 697–706. pp.

⁵ Manifest 2009. i.m. 698. p.; vö. magyarul KARSAI KRISZTINA: *Az európai kriminálpolitika megszületése*. (fordítás) Európai Jog (9). 2012. 18. p.

⁶ Vö. BÉKÉS IMRE: *A magyar büntetőjog alapelvei*. In: Földvári József (szerk.): *Magyar Büntetőjog általános rész*. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. 49–50. pp.; NAGY FERENC: *Anyagi büntetőjog. Általános rész I*. Iurisperitus Bt., Szeged, 2014. 69–70. pp.

alatt.⁷ Röviden, de részben hasonlóképp foglalt állást korábban az 1980-ban megjelent általános részi tankönyvben pl. *Békés Imre* is, aki szerint a törvényesség elve a nullum crimen és a nulla poena sine lege elveinek gyűjtőfogalma.⁸

A törvényesség/legalitás elve korábbi *hazai alkotmányi* rendelkezésének átfogó, jó elemzését és kritikáját adja Hollán Miklós,⁹ az új Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bek. ezirányú szabályozása a korábbihoz képest pedig tartalmilag nem változott.¹⁰

A legalitás elve nem csupán alkotmányos principium, hanem *több nemzetközi dokumentumban* is megtalálható. Így például az Európai Emberi Jogi Egyezmény 7. cikke, illetve az ENSZ Egyezségokmány 15. cikke is rendelkezik a nullum crimen és a nulla poena sine lege elvéről. Ezt a principiumot tartalmazó említett nemzetközi egyezményeket Magyarország is aláírta.¹¹

Egyébként már az alapelv ún. gyűjtőfogalmának megnevezése sem egyértelmű, mivel a törvényesség/legalitás elve – amely megnevezés a német nyelvű jogirodalomban használatos – mellett főként a francia, illetve részben az angol nyelvű szakirodalomban a legalitás elvét szokás emlegetni,¹² azonban az utóbbi elv nem csupán büntető anyagi jogi, hanem – a hazai szakirodalmunkban elsősorban – eljárásjogi értelmű és tartalmú. A legalitás eljárásjogi elve ugyanis kötelezettséget jelent a bűnüldöző hatóságok, elsősorban az ügyész számára a büntető igény érvényesítésére, a büntető törvények alkalmazására. Ez szintén a jogállam eszméjének velejárója, mivel szigorúan elkülöníti a jogalkalmazást a jogalkotástól és a bűnüldöző szervek hatáskörét a törvényhozó által felállított korlátok közé szorítja.¹³

A törvényességi elv, vagy a büntetőjogi legalitás elv alapvető, illetve alkotmányos jogállami garancia,¹⁴ a jogbiztonság kifejeződése és biztosítója. Ez a garanciális funkció mindenekelőtt az állami és a bírói hatalom korlátozásában rejlik.¹⁵

⁷ NAGY 1995, 258. p.; NAGY 2014, 70. p. A német szakirodalomban is uralkodó nézethez: JESCHECK 1988, 119–126. pp.; ROXIN, CLAUDIUS: *Strafrecht Allgemeiner Teil. Band I. 4. Aufl.* C.H. Beck, München, 2006. 133–141. pp.

⁸ BÉKÉS 1980, 49. p.

⁹ HOLLÁN MIKLÓS et al.: *Bírósági eljárási garanciák: 57. § (4) bek. (A nullum crimen elve)*. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja III. Századvég*, Budapest, 2009. 2108–2136. pp.

¹⁰ JAKAB ANDRÁS: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HvgOrac, Budapest, 2011. 228–229. p.; lásd továbbá SZOMORA ZSOLT: *Büntetőjogi garanciák az alkotmányban és az Alaptörvényben*. In: Drinóczi Tímea és Jakab András (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011*. Pázmány Press, Budapest–Pécs, 2013. 260–263. pp., 271. p.

¹¹ VÖ. VASKUTI ANDRÁS: *A törvényesség elve*. In: Polt Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár 1. Kötet. Általános Rész. Nemzeti Köszolgálati Tankönyv Kiadó*, Budapest, 2013. 17–27. pp.; KARSAI KRISZTINA: *A törvényesség elve az európai büntetőjogi jogalkotásban*. In: Homoki-Nagy Mária (főszerk.): *Molnár Imre Ünnepe Kötet. Acta Jur. et Pol., Szeged Tomus LXXVI. (2014)* 255–268. pp.

¹² A német nyelvű szakirodalomban használatos megnevezés a Gesetzmässigkeitprinzip, míg a franciáknál a le principe de légalité. Ez a kettősség jellemző a svájci szakirodalomra, ahol a törvényességi elv megfelelője együttesen fordul elő: das Prinzip der Gesetzmässigkeit, ill. das materiellrechtliche Legalitätsprinzip. vö. TRECHSEL 2004, 52–53. p.; STRATENWERTH, GÜNTER: *Schweizerisches Strafrecht Allgemeiner Teil I: Die Straftat 4 Aufl.* Stämpfli Verlag, Bern 2011. 83–86. pp.

¹³ VÖ. KIRÁLY TIBOR: *A legalitás a büntetőeljárásban*. Jogtudományi Közlöny. 1986/5. 201–206. p.; továbbá BÁRD KÁROLY: *Legalitás és bűnüldözés*. Jogtudományi Közlöny. 1986/9. 402–409. pp.

¹⁴ Király Tibornak a büntetőjogi garanciákra vonatkozó nézetrendszerében elsődleges garancia a törvényesség megtartását kívánó politikai akarat, amely szerint a törvényesség nem hamis címke, hanem naponta megvalósítandó cél. Az a követelmény és tény, hogy a büntető jogalkotás törvényi úton történik, valamint a törvényalkotást irányító elvek képviselik a garanciák második rétegét. A (büntető)jogi biztosítékok közé tartoznak a jogrendszer vagy a jogág alapelvei, mint pl. a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine crimine elve stb. A jogi biztosítékok rendszere a politikai és a törvényalkotási biztosítékok után a garanciák harmadik

Joggal állítható, hogy a szigorú törvényességi/legalitási elv és követelmény a jogállamnak minősíthető büntetőjog ki- és megkerülhetetlenül aktuális posztulátuma volt és marad.¹⁶

A legalitási elv a maga különböző garanciáival nem csak a büntetőjog különös, hanem az általános részére is átfogó érvennyel rendelkezik.¹⁷ A legalitási elv büntetőjogi modelljében is az alkotmányjogi jelleg abban rejlik, hogy az elv egyes részmomentumainak az összefüggései megfelelően kifejeződésre jutnak. Ezen princípium minden egyes kifejeződése értelmesen az általános legalitási elv konkretizálódásaként vagy szigorításaként érthető és értendő.¹⁸

II. A büntetőjogi legalitás Alkotmánybíróság szerinti értelmezéséről

Hazánkban az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) ún. elévülési határozata behatóan és irányadó módon foglalkozott ezzel az elvvel és kihatásaival. Értelmezésében a két jogelv a büntetőjogi legalitás elvének része, de nem egyedüli kritériuma. A büntetőjogi legalitás elve az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a következőket jelenti:

- a büntetendő cselekmények és azok büntetésének törvényi meghatározását,
- a bűncselekménnyé nyilvánításnak és a büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybe vettnek kell lennie;
- a bűnössé nyilvánítást csak bíróság végezheti a büntetőjogi felelősség határozatában történő megállapításával,
- csak az elkövetéskor hatályos törvény szerint lehet elítélni és megbüntetni a bűnelkövetőt, kivéve az elbíráláskori kedvezőbb törvény alkalmazását, egyébként pedig a visszaható hatály tilalmát. Ezt követeli meg a jogbiztonság elve (előre láthatóság, kiszámíthatóság), amely a jogállamiságból következik és amelynek logikus előfeltétele a törvény elkövetéskori megismerhetősége.¹⁹

rétégét jelenti. A társadalom tudata és szerepvállalása szerepel még a garanciák körében. Lásd: KIRÁLY TIBOR: *A büntetőjog és a garanciák*. Gazdaság és Jogtudomány. XV. kötet 1981/1-2. 1–12. pp. Az említett garanciák körét, ill. rétegeit egészíti ki és erősíti a rendszerváltást követően az a körülmény, hogy – Szabó András kifejezésével élve – alkotmányos jogállam lettünk. Vagyis a törvényhozásnak nem csupán formailag, hanem tartalmában is alkotmányosnak kell lennie. Az ezt garantáló, ellenőrző szerve pedig az Alkotmánybíróság. Lásd: SZABÓ ANDRÁS: *Büntetőpolitika és alkotmányosság*. Belügyi Szemle. 1995/1. 4–14. pp.

¹⁵ A jogelveket önmagukból levezetni, kikövetkeztetni nem tudjuk. A végső ok a jogon kívül van. Vö. KIRÁLY TIBOR: *Elvek és kivételek a büntetőjogban és eljárásban*. Jogtudományi Közlöny. 1982/10. 750. p.

¹⁶ HILGENDORF, ERIC: *Gesetzlichkeit als Instrument der Freiheitssicherung*. In: Kudlich, Hans et al. (Hrsg.): *Gesetzlichkeit und Strafrecht*. Duncker & Humblot, Berlin 2012. 33. p.

¹⁷ DANNECKER, GERHARD: *Nullum crimen, nulla poena sine lege und seine Geltung im Allgemeinen Teil des Strafrechts*. In: Dannecker, Gerhard (Hrsg.): *Otto Harro Festschrift*. Carl Heymanns Verlag, Köln-Berlin-München, 2007. 40. p.

¹⁸ KUHLEN, LOTHAR: *Zum Verhältnis vom Bestimmtheitsgrundsatz und Analogieverbot*. In: Dannecker, Gerhard: *Otto Harro Festschrift*, Carl Heymanns Verlag, Köln-Berlin-München 2007. 92. p.

¹⁹ 11/1992. (III. 5.) AB határozat IV. 3–4. pontja, lásd erről LÉVAY MIKLÓS: *Az alkotmányos büntetőjogtól az alkotmányos kriminálpolitikáig*. In: Hajdú József (főszerk.): *90 éves a szegedi jogászképzés*. Szeged, 2013. 113–131. pp., különösen 116–118. pp.

Vagyis a büntetőjogi legalitásra (is) vonatkozó ezen AB határozat lényege úgy is összefoglalható, hogy a legalitás a jogállamiság elvének konkretizálása a büntető igazságszolgáltatás egész területén. Azaz a jogállamiság/jogbiztonság és a büntetőjogi legalitás elvei összekapcsolható, illetve összekapcsolandó, egymással szorosan összefüggő értelmezésének fontosságát kell hangsúlyozni és kiemelni.²⁰

A büntetőjogi legalitásra (is) vonatkozó 1992. évi ún. elévülési AB döntés – megítélésem szerint – olyan irányadó „alaphatározatnak” tekinthető, amely a későbbi, a büntetőjogi legalitás elvéhez kapcsolódó, azt (is) vizsgáló, elemző AB határozatok/döntések közös és tipikus hivatkozási pontja lett. Vagyis a legalitáshoz kapcsolódó későbbi AB döntések mindegyike – a vizsgált ügy témájának jellegétől és az adott alkotmánybírák álláspontjától is függően – hivatkozik, általában szó szerint idézi ezt a mérvadó 1992. évi AB határozatot.

A későbbi AB döntések köréből a büntetőjogi legalitás kifejezetten széles körű, tág értelmezését adta/adja az 1464/B/2007. AB határozathoz kapcsolódóan *Balogh Elemér* alkotmánybíró különvéleménye. Szerinte „Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a büntetőjog legalitásának alkotmányos elve olyan gyűjtőfogalom, amely az alkotmánynak kifejezetten a büntetőjogra vonatkozó garanciáit (nullum crimen, nulla poena sine lege elve, ártatlanság védelme) és azokat az általános elveket (alapjogot csak törvény korlátozhatja, a korlátozásnak szükségesnek és arányosnak kell lennie, normavilágosság követelménye) foglalja magában, amelyek az egész jogrendszer, egészen belül az alkotmányos büntetőjog számára is mércét jelentenek.”

Ez az értelmezés felel meg az 1992. évi „AB alaphatározat szellemének” és *Balogh Elemér* szerint ezt az értelmezést támasztja alá a (szegedi) büntetőjogi dogmatika is.

Az Alkotmánybíróság a jogbiztonságból, azaz az előreláthatóság, a kiszámíthatóság elvéből vezeti le a visszaható hatály és különösen az ex post szabályozás, valamint az analógia tilalmát.²¹

Az Alkotmánybíróság a 18/2006. (V.31.) AB határozatában az analógia tilalmát a jogbiztonság és a nullum crimen / nulla poena sine lege elvekből vezette le. A büntetőjogi legalitás alkotmányos elvébe az AB ugyanakkor még további büntetőjogi elveket is bevont.²²

A 32/2008. (III. 12.) AB határozat szintén azt állapítja meg – helyeselhetően –, hogy a legalitást „mint az alapvető jogok között szereplő alkotmányos elvet nem lehet megszorítóan értelmezni”.

A 16/2014. (V. 22.) AB határozat is leszögezi, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében „a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvek által nyújtott védelem nem szűkíthető le a büntetőjog különös részi törvényi tényállás elemeire és az abban foglalt büntetési tételekre, hanem felöleli a büntetőjogi felelősségre vonás valamennyi releváns szabályát”. Így az alkotmányos védelem „kiterjed a büntethetőség, büntetés-kiszabás és ezen kívül valamennyi olyan büntetőjogi szabályra, amely a büntetőjog alkalmazása során az egyén alkotmányos szabadságjogait érinti.”

Ezek ismeretében nem fogadható el az a teljesen és indokolatlanul leszűkítő álláspont, hogy a büntetőjogi legalitás részét képező nullum crimen / nulla poena sine lege

²⁰ Vö. 32/2008. (III.12.) AB hat. IV.

²¹ BALOGH ELEMÉR: *Das Prinzip nullum crimen, nulla poena sine lege in der Praxis des ungarischen Verfassungsgerichts*. In: Karsai Krisztina – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt (Hg.): *Freiheit – Sicherheit – (Straf)recht*. V & R unipress Universitätsverlag, Osnabrück 2011. 12. p.

²² Vö. BALOGH 2011, 12–13. pp.

elvek egyszerűen a büntető anyagi jog időbeli alkalmazását szabályozzák, illetve ezek az elvek csupán a visszaható büntető jogalkotás tilalmát fogalmazzák meg. Kifejezetten ez utóbbi megállapítás olvasható korábról a 435/B/1999 és a 35/1999 (XI. 26.) AB határozatban, majd később egy különvéleményben.²³ Vagyis a hivatkozott nézet csak a *praevia* követelményét vezeti le a speciális alapjogi rendelkezésből, míg a többi posztulátumot a jogállamiság / jogbiztonság elvével hozza összefüggésbe. Ezen állásfoglalás következménye az, hogy a *praevia* melletti további követelményeket nem alapvető jogként kezeli, ezért ezekben az esetekben alkotmányjogi panasz benyújtására nincs lehetőség.

III. Büntetőjogi legalitással kapcsolatos egyes jogintézmények Európa alkotmányaiban, rövid összegzés tanulságokkal

A vizsgált európai államok alkotmányaiban található legalitás/törvényességi elvvel, továbbá az anyagi büntetőjoggal (is) kapcsolatos egyes alkotmányi rendelkezések áttekintését követően rövid összegzésként, illetve megfontolandó tanulságul az alábbiak emelhetők ki.

Valamennyi vizsgált európai ország alkotmánya vagy *expressis verbis*, vagy más sajátos formában, *de szabályozza a legalitás elvét*.²⁴ Úgy is fogalmazható, hogy a demokratikus, a jogállami berendezkedésű országok alkotmányaiban nélkülözhetetlen és elengedhetetlen a törvényesség elvének megléte. Szerkezeti/strukturális eltérések igazából nem figyelhetők meg, vagyis ezt a princípiumot az említett alkotmányokban általában az alapjogi katalógus részeként szabályozzák.

Eltérések mégis kimutathatóak atekintetben, hogy a legalitási alapelv mindkét jogelvi vetülete az alkotmány szövegében megtestesül-e. Így a nullum crimen elv alkotmányba foglalása és a nulla poena követelmény (kifejezett) szabályozásának mellőzése fordul elő például a magyar, a német, a holland alkotmányban.²⁵ Egy ilyen megoldás a jogállamiság/jogbiztonság posztulátumából vezeti/vezetheti le a „mellőzött” elvet, illetve az értelmezés segítségével jut el a kívánt elvi eredményig.

Viszont mind a két jogelvről külön rendelkezik például a portugál alkotmány a 29. cikkben úgy, hogy az (1) bekezdés a nullum crimen elvet tartalmazza, míg a (3) bekezdés a nulla poena követelményt rögzíti, ide értve a büntetések mellett a biztonsági intézkedéseket is. A *biztonsági intézkedések vagy más büntetőjogi következmények külön kiemelése* figyelemre méltó, ez látható például az olasz, a svéd, a török alkotmányban is.

A jogállamiságból és a jogbiztonságból fakadó *visszaható hatály tilalmát* is magában foglaló törvényesség elvének az alkotmányi megjelenése nem tipikus az európai országok alaptörvényeiben, így a büntetőjogi *praevia*-szabály például a szlovén, a török alkotmányi rendelkezésekben meglepő kivételnek tekinthető.

²³ Bragyova András különvéleménye a 32/2008. (III. 12.) AB határozathoz, továbbá HOLLÁN 2009, 2111. p.

²⁴ Ezen szabályozások lényegi áttekintését lásd NAGY FERENC: *Törvényességi, büntetőjogi normák Európa egyes alkotmányaiban*. Jogtudományi Közlöny 2015/12. 561–569. pp.; SIEBER, ULRICH – CORNILS, KARIN (Hrsg.): *Nationales Strafrecht in rechtsvergleichender Darstellung*. Allgemeiner Teil Band 1. Grundlagen. Duncker & Humblot, Berlin, 2009.

²⁵ A nulla poena sine lege elvet a magyar Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésébe – értelmezés segítségével – beleérti. A hatályos magyar Btk. azonban az 1. § (2) bekezdésében külön rögzíti a nullum crimen sine lege princípium mellett a büntetést és az intézkedést is magában foglaló nulla poena elvet.

Alkotmányozói adósság a magyar Alaptörvényben a *halálbüntetés tilalmának kifejezett rögzítése*. Az Alkotmánybíróság határozatából, továbbá több nemzetközi egyezményből/dokumentumból hazánkra nézve is kötelező a halálbüntetés általános tilalma, azonban ennek, azaz a nemzetközi standardokkal való azonosulásnak az alaptörvényi kinyilvánítása „komoly szimbolikus jelentőséggel bírna”.²⁶

Az általam vizsgált európai államok csaknem valamennyi alkotmánya – csak példaként említve – tiltja a halálbüntetést: az osztrák (85. cikk), a svájci [10. cikk (1) bek.], a belga (14bis cikk), a svéd (II. Fejezet 4. §), a német (102. cikk, az olasz [27. cikk (4) bek.], a spanyol (15. cikk), a török [38. cikk (10) bek.], a szlovén (17. cikk).²⁷

Az említett európai alkotmányok legtöbbször kifejezetten és egyértelműen tilalomként, azaz tiltó alkotmányjogi normaként határozzák meg a halálbüntetés kiiktatását/megszüntetését (így például németül: „Die Todesstrafe ist verboten/abgeschafft.”). Ettől valamelyest kissé eltérő a svéd alkotmányi megfogalmazás, legalábbis németül: „Die Todesstrafe darf nicht vorkommen”, azonban tartalmilag ez érdemi különbséget nem jelent. A szlovén alkotmány egyszerűen azt rögzíti, hogy az országban „nincs halálbüntetés”. Érdemi hiányosság viszont továbbra is a magyar Alaptörvényben a halálbüntetés tilalmának kimondása, így e büntetés a hazai megújuló populista politikai retorika eszköze is lett és a jövőben is lehet.

További anyagi büntetőjogot érintő alkotmányi rendelkezések sorából kiemelés és figyelmet érdemel még, különösen a jelen hazai szempontjából például a spanyol alkotmány 25. cikk (3) bekezdése, amely egyértelműen rögzíti, hogy a *polgári közigazgatás szabadságelvonó szankciókat nem alkalmazhat*, sem közvetlenül, sem közvetetten.

FERENC NAGY

ÜBER DAS STRAFRECHTLICHE LEGALITÄTSPRINZIP UND ÜBER IHRE BEURTEILUNG IM LICHT DER VERFASSUNG

(Zusammenfassung)

Die strafrechtliche Legalität bildet eine fundamentale rechtsstaatliche Garantie, die die Rechtssicherheit gewährleistet und zum Ausdruck bringt. Diese Garantiefunktion besteht vor allem in der Einschränkung der staatlichen und richterlichen Macht.

In Ungarn beschäftigte sich das Verfassungsgericht mit diesem Prinzip und dessen Auswirkungen in mehreren Beschlüssen. In diesem Sinne ist die Legalität die Konkretisierung der Rechtsstaatlichkeit/Rechtssicherheit im Gebiet der gesamten Strafjustiz.

Der Verfasser fasst in dritten Abschnitt zusammen wie das strafrechtliche Legalitätsprinzip in den verschiedenen europäischen Verfassungen erscheint.

²⁶ SZOMORA 2013, 264. p.

²⁷ NAGY FERENC: *Az anyagi büntetőjog és az alkotmány*. In: Tóth Károly (szerk.): *Alkotmány és jogtudomány*. Acta Jur. et Pol., Szeged, Tomus XLVII. (1996) 87–88. p.; vö. LÉVAY 2013, 210. p.; SZOMORA 2013, 264. p.; NAGY FERENC: *Alkotmány – szabadságelvonás – büntetés-végrehajtás*. In: Tóth Károly (szerk.): *In Memoriam Dr. Kovács István* akadémikus, egyetemi tanár. Acta Jur. et Pol., Szeged, Tomus XL. (1991) 250. p.